

ורחמי דינא = אוהבם משפט. כחלינהו לעיניה = נקרו לעיניו. קולפא – מן לרזום. התורה אמרה אם בא להרץ השכם להרגו – "אלס נמחמת" [ימלא] וגו' (שמות כג). לפי שזע על עסקי נפשות, שיעוד הוא שאם [ימלא] ממלאו מורד לא תעמיד עמך מלחלה ממוך, וזוהו לא נדע לנתן סיקוס עליך יוהנן, אמרה מוה: השכם אלהי והנסו. הממלכה זו מלחמת עמלק – דכתיב נה ספא מלכות – "כי יד על כס י"ס" (שמות י), כלומר: על ידי מלחמה לוי נעמלק יעמלה כסוף. המתנשא – ממכתיב לשון נשאלות שמעע "על שזע ראש מן וכוז"ל, לכל לראש – לבל הקס להיות לראש הוא מתנשא, כלומר: שהוא גזול ומעמידו. ריש גרגייתא – טרם המנוחה על הסופרין מפריות למלאוהן מיס כדי להסקות בהן שזומיין.

ההוא מינא: מנא לף הא? אמר ליה: דמלכותא דרקינא. דמלכותא דארעא (שמלכות הארץ) היא כעין מלכותא דרקינא (מלכות הארץ). דכתיב (שנן נארח) בהגלות ה': "צא ועמדת בהר לפני ה' והנה ה' עבר ורוח גדולה וזחוק מפרק הרים ומשבר סלעים לפני ה' לא ברזח ה' ואחר ההוא רעש לא ברעש ה'. ואחר הרעש אש לא באש ה' ואחר האש קול דממה דקה. ויהי כשמוע אליהו וילט פניו באררתו ויצא ויעמוד פתח המערה" (מלכים א' יט, יא-ג), הרי שהגילוי דווקא בזמן השתוקה. כי אתא מלכא (כאשר בא המלך). פתח רב ששת וקא מברך ליה (וברך אותו). אמר ליה ההוא מינא (גו אותו מין) בלגלוג: למאן דלא חזית ליה קא מברכת (למי שאינך רואה אתה מברך)? בסופו של דבר שאלו: ומאי הוי עליה דההוא מינא (מה היה עליו, מה קרה לו לאותו המין)? איכא דאמרי (יש שאומרים) כי כחבריה כחלינהו לעיניה (תבררו נקרו את עיניו). ואיכא דאמרי (ויש שאומרים) שרב ששת נתן עיניו בו, ונעשה גל של עצמות.

ה' בהקשר מסויים שבין מלכות שמים ומלכות בעולם הזה מובא סיפור אחר: ר' שילא נגדיה לההוא גברא (פקד להלקות אדם אחד) שבעל גויה. אזל אכל ביה קורעא בי מלכא (הלך אותו האיש והכניס למלך). אמר: איכא חד גברא ביהודאי דקא דייך דינא (יש הרמנא דמלכא יש אדם אחד בין היהודים שהוא זו דין לבי ישראל המלך). שדר עליה פריסתקא (שלח עליו המלך שליח בית דין) להביאו. כי אתא (כאשר בא) אמרי ליה (לו): מאי טעמא נגדיה להאי (מה טעם פקדת להלקות את זה)? אמר להו (להם): משום שבא על חמרתא (אחון), ואף לפי החוק הפרסי היתה זו עבירה חמורה ביותר.

ג' רבי שילא נגדיה לההוא גברא דקא דייך דינא אמרי ליה: מאי טעמא נגדיה להאי? אמר ליה: אית לף סהדי? אמר ליה: אית. אמר ליה: אית לך סהדי? אמר ליה: אית. אמר ליה: אית לך סהדי? אמר ליה: אית. אמר ליה: אית לך סהדי? אמר ליה: אית.

ה' בהקשר מסויים שבין מלכות שמים ומלכות בעולם הזה מובא סיפור אחר: ר' שילא נגדיה לההוא גברא (פקד להלקות אדם אחד) שבעל גויה. אזל אכל ביה קורעא בי מלכא (הלך אותו האיש והכניס למלך). אמר: איכא חד גברא ביהודאי דקא דייך דינא (יש הרמנא דמלכא יש אדם אחד בין היהודים שהוא זו דין לבי ישראל המלך). שדר עליה פריסתקא (שלח עליו המלך שליח בית דין) להביאו. כי אתא (כאשר בא) אמרי ליה (לו): מאי טעמא נגדיה להאי (מה טעם פקדת להלקות את זה)? אמר להו (להם): משום שבא על חמרתא (אחון), ואף לפי החוק הפרסי היתה זו עבירה חמורה ביותר. אמרי ליה (אמרו לו): וכי אית (יש) לך סהדי (עדים) לדבר זה? אמר להו (להם): אין (כן). אתא אליהו הנביא ארמי ליה כאנייש, ואסחיד (נדמה להם כאדם, והעיד). אמרי ליה (אמרו לו): אי הכי, בר קטלא (אם כן, בן חייב עונש מיתה) הוא, ומדוע לא המתת אותו? אמר להו (להם): אנן מיומא דגלינן מארעין לית לן רשותא למקטל (אנחנו מיום שגלינו מארצנו אין לנו רשות להרוג), ואולם אתון, מאי דבעיתון עבדו ביה (אתם, מה שאתם רוצים עשו בו). עד דמעייני ביה בדינא (שהיו הם מעיניים בו בדין) פתח ר' שילא ואמר בשבח ה' שהצילו מהסכנה: "לך ה' הגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההוד כי כל בשמים ובארץ לך ה' הממלכה והמתנשא לכל לראש" (דברי הימים א' כט, יא). אמרי ליה (אמרו לו): מאי קאמרת (מה

אמרת)? אמר להו (להם): הכי קאמינא (כן אמרת): "ברוך רחמנא דיהיב מלכותא בארעא כעין מלכותא דרקינא, והיב לכו שולטנא ורחמי דינא" (ברוך ה' שנתן מלכות בארץ כעין מלכות השמים, ונתן לכם שלטון ואהבת משפט). אמרי ליה (אמרו לו): אכן חביבא עליה יקרא דמלכותא כולי האי (חביבה עליו תפארת המלוכה כל כך)! יביי ליה קולפא (נתנו לו אלה) כסמל שלטון ואמרו ליה (לו): דון דינא (דין). שנתנו לו רשות לדון. כי הוה נפקי (כאשר יצא) אמר ליה ההוא גברא (גו אותו אדם): וכי עבד רחמנא ניסא לשקרי הכי (עושה הקדוש ברוך הוא נס לשקרנים כן)? חזייה דקאזיל לממרא להו דקרינהו "חמרי" (ראה אותו ר' שילא שהוא עומד ללכת ולספר להם שקראם "חמורים"). אמר: האי (זה) רודף הוא, כלומר, אדם זה מנסה להרוג אותי. והרי התורה אמרה: אם בא להרגו – השכם להרגו. מחייה בקולפא וקטליה (הכחו באלה והרגו). אמר: הואיל ואתעביד (ונעשה) לי ניסא בהאי קרא (נס בגלל פסוק זה) שאמרת, דרשינא ליה (אדרוש אותך). וכן דרש: "לך ה' הגדולה" – זו מעשה בראשית, וכן הוא אמר: "עשה גדלות עד אין חקר" (איוב ט, י). בתיאור מעשי בראשית. "והגבורה" – זו יציאת מצרים, שנאמר בה: "וירא ישראל את חיד הגדלה אשר עשה ה' במצרים" (שמות יד, לא). "והתפארת" – זו חממה והלכנה שעמדו לו ליהושע, וכפי שנאמר: "וידם השמש וירח עמד עד יקום גוי אויביו" (יהושע י, ג). "והנצח" – זו מפלתה של רומי, וכן הוא אומר בתאור מפלת ארום: "ויז נצחם על בגדי וכל מלבושי אגאלתי" (ישעיהו סג, ג). "וההוד" – זו מלחמת נחלי ארנון, שעליה נאמר "על כן יאמר בספר מלחמת ה' את והב בסופה ואשר הנחלים ארנון" (במדבר כא, יד). "כי כל בשמים ובארץ" – זו מלחמת סיסרא, שנאמר בה: "מן שמים נלחמו הכוכבים ממסלותם נלחמו עם סיסרא" (שופטים ה, כ). "לך ה' הממלכה" – זו מלחמת עמלק, וכן הוא אומר: "כי יד על כס י"ס" (שמות יז, טז), שאז ישב ה' על כסא. "והמתנשא" – זו מלחמת גוג ומגוג, וכן הוא אומר: "הניג אליך גוג נשיא ראש משך ותבל" (יחזקאל לח, ג). "לכל לראש" – אמר רב חנן בר רבא אמר ר' יוחנן: אפילו את ריש גרגייתא (הממונה על חלוקת המים) מן שמיא מנו ליה (השמים מונים אותך), כלומר, כל ראשת ושרה ואפילו הקטנה ביותר בידי שמים היא. במתניתא תנא משמיה (בריייתא שנינו משמון) של ר' עקיבא: "לך ה' הגדולה" – זו קריעת ים סוף. "והגבורה" – זו מכת בכורות. "והתפארת" – זו מתן תורה. "והנצח" – זו ירושלים. "וההוד" – זו בית המקדש.

כך דינא אותו למיתה, אף בלא התהליכים המשפטיים הרגילים.

אורה ההלכה

דבעל גויה. הבא על גויה במקרה דרך ונות – חייב עליה משום איסור גויה ומשום ונה, ומינס אותו מכת מרדות. מדברי חכמים, ואם ייחדה לו לנות – חייב עליה משום מדיי מדיי חכמים משום נדה, שפחה, גויה ונה. והבא עליה בדרך אישות – לוקח מדיי תורה. חלקים על זה (רמב"א). (רמב"ם ספר קדושה הלכות איסורי ביאה פ"ב ה"ב. ש"ע שם א"ע ע"א, ט, א והגהות).

מסורת הש"ס
 1. (הביטול) שבת לז, א. ב"ב
 2. מה"א, סנהדרין קיא.
 3. ברכות ס"ב, סנהדרין ע"א, במדבר פט"ו.
 4. ילקוט י"ד דהיי תרנ"ב.

גרסות

נתן עיניו בו וכי בכתיי ובעודו: אמר רב ששת מלחא ונפקי בוטיטא דנורא וכבינהו לעיניה.

לשון

הרמנא
 מקור מלה זו הוא בפרסית ומשמעה framān, ומשמעה – רשות, מקרה, ושאלה וגם בארמית בצורה דומה לצורה הארמית framān.

פריסתקא
 מלה זו מקורה בפרסית ומשמעה – שליח, ציר. וצורתה בפרסית הבינונית frēstak, ומשמע שאלה גם במטות אחרות כמו בעזרא ט, ט "ואפריסתכיא".

עיונים
 דבעל גויה. אף כי בתורה לא נחפרש עונשו של הבעל גויה, מכל מקום ברורה השליחה הנמורה בלפי מעשה זה, כמפורש בספר במדבר (פרק כח) בחטא ישראל בבנות מדין. וכן הבחוב שם הוציא מסקנה כי "הבעל נכבית" – קנאים פוגעים ברי. ומשום כך היו מענישים מי שחטא בכך בדברים שונות, הכל לפי חומרת הענין. עונשו של מלשן. בין אלה שאין להם חלק לעולם הבא, ואין להם כל הנגה של החוק הנמים המלשנים, הם לזרות האחרונים ודיו נרונים למיתה בתי דין יהודיים, מתוך נחמת הבטיס כי "זבא להרץ השכם להורגו". המלשון מזוהה סכנה חמורה לכל הקהל היהודי ומשום

מסורת הש"ס

- א. ילקיש יו"ת תתקנן.
- ב. עיין ירושלמי ברכות פ"ט הי"א.
- ג. ילקיש שם רב.
- ד. כותובת סב"א.
- ה. שוחיט קכה. ילקיש כ"ד תתפ. שם תיב (פשיטו שם).
- ו. ירושלמי ברכות פ"ט הי"ב.
- ז. מ"ק ת"ב.

גרוסות

בתי אומות העולם
בירושלמי: **בתי עבודה זרה.**

א י ש י מ

עולא
מאמוראי ארץ ישראל, והחשוב בשלמי הארץ. כנראה הוא עולא בר ישעשאל.
עולא היה מתלמידי ר' יוחנן ושליח קבוע להבאת תורת ארץ ישראל לבבל, וכמו כן היה מביא חידושי חכמי בבל לארץ ישראל.
עולא עשה כנראה מסעותיו לעמים קרובות, ואף היה עובר ממקום למקום ללמד תורה ולטוסם כן אף קראה לו ילמא "שמדווי". עיניו חכמו בבל היה עולא חשוב ביותר וחכמי הדור השני היו נוהגים בו כבוד, כך שרב חסדא נהג לקרוא לו "רבותינו הבאים מארץ ישראל", ורב יהודה שלח את בנו אל עולא ללמוד ממנהו הלכה למעשה.
בתלמוד הירושלמי, שבו נזכר הוא כרגיל בשם ר' עולא בר ישעשאל או "עולא נותאי" נזכרים דברי תורה בשמו, ורבים מחכמי הדור הבא היו על חיו הפרטיים אין אנו יודעים מאומה. יתכן כי האמורה רבה בר עולא היה בנו.
יודעים אנו כי נפטר באחד ממסעותיו בבבל, והועלה לחיבור בארץ ישראל.

א תנו רבנן (שנו חכמים): הרואה בתי ישראל בישובן ובשלוחתם בארץ, אומר: "ברוך... מצוי גבול אלמנה". ובחורבן, אומר: "ברוך דיין האמת". הרואה בתי גויים בישובן, אומר: "בית גאים יסח ה' ויצב גבול אלמנה" (משלי טו, כח). ובחורבן, אומר: "אל נקמות ה' אל נקמות הופיע" (תהלים צד, א). מסופר כי עולא ורב חסדא היו קא אזלי באורחא (היו מהלכים בדרך). כי מטו אפתחא דבי [כאשר הגיעו לפתח בית] רב חנא בר חנילאי נגד [אנן] רב חסדא ואתחא ואתחא [אמר ליה [לן] עולא: אמאי קא מתנחת [מדוע אתה נאמן]? והאמר [והרי אתם] רב: אנהא שוכרת חצי גופו של אדם, וכפי שנאמר: "והאחיה בן אדם האנח בשברון מתנים" וכי [מתקבל כא, יא], והרי שהאנחה שוכרת את האדם עד מתניו. ור' יוחנן אמר שהאנחה שוכרת אף כל גופו של אדם, וכפי שנאמר: "והיה כי יאמרו אלך על מה אתה נאנה ואמרת אל שמועה כי באה ונמס כל לב ורפו כל ידים וכהתה כל רוח וכל בריכים תלכנה מים" (שם יב). אמר ליה [לן] רב חסדא לעולא: היכי [איך] לא אתחא [אנח], והרי ביאת דהווי בה שיתין אפיתא בילמא, ואפיון לכל מאן דצריך [בית שהיו בו ששים אפוח ביום, וששים אפוח בלילה, והיו אפוח ללכת מי שצריך]. ולא שקל ידא מן כיסא [הוציא את היד מהכיס] משום שהוא סבר דילמא אתי [שמא יבוא] עני בר [מן] טובים ואדמטו ליה לכיסא קא מכסיף [ונעז שישיט ידו לכיס יתיביש] העני. ותו [ועוד], הווי פתיחין ליה [היו פתוחות לן] לאתווי בית ארבע כבי [דלתות] לארבע רוחתא [רוחות]. צדיקים, וכל מי דהווי עייל כפין נפיק כי שבע [שהיה נכנס רעב]. היה יוצא כאשר הוא שבע]. והווי שדו ליה חטוי ושערי [והיו זדוקים להם חיים] שנו עורין [בשני בצורת אבראי [מבחינה] כדי שכל מאן דכסיפא מילתא למשקל ביממא [מי שמתבייש לקחת ביום] אתי ושקיל ביליא [יבוא ויקח בלילה]. השתא [עכשיו] שנפל הבית בתלא [ונשאהר חזרה], ולא אתחא [אנח]? אמר ליה [לן] עולא לרב חסדא: אין לך מה להיאנח, שכן הכי [כך] אמר ר' יוחנן: מיום שהרב בית המקדש נגורה גזירה על בתיהם של צדיקים שחורבו, שנאמר: "באוני ה' צבאות אם לא בתים רבים לשמה יהיו גדלים וטובים מאין יושב" [ישעיהו ה, ט]. ועוד אמר ר' יוחנן: לעתיד לבוא עתיד הקדוש ברוך הוא להחזירן לישובן ולמקומן, שנאמר: "שיר המעלות לדוד הבטחים בה' כר ציון לא ימוט לעולם ישב" [תהלים קכה, א], ומפסוק זה יש ללמוד: מה הר ציון עתיד הקדוש ברוך הוא להחזירו לישובו, אף בתיהם של צדיקים עתיד הקדוש ברוך הוא להחזירן לישובן. ואם כן אין לך סיבה להיאנח. חזייה [ראה אותן] עולא שלא מיישב דעתיה [מתיישבת דעתו] בדברי נחמה אלה. אמר ליה [לן] דיו לעבד שיהיה כרבו [אדוני], ומאחר והקדוש ברוך הוא משאיר את ביתו, בית המקדש, הרוס, אין להתרעם אפוא על חורבן בתי הצדיקים.

בתי אומות העולם
בירושלמי: **בתי עבודה זרה.**

א י ש י מ

עולא
מאמוראי ארץ ישראל, והחשוב בשלמי הארץ. כנראה הוא עולא בר ישעשאל.
עולא היה מתלמידי ר' יוחנן ושליח קבוע להבאת תורת ארץ ישראל לבבל, וכמו כן היה מביא חידושי חכמי בבל לארץ ישראל.
עולא עשה כנראה מסעותיו לעמים קרובות, ואף היה עובר ממקום למקום ללמד תורה ולטוסם כן אף קראה לו ילמא "שמדווי". עיניו חכמו בבל היה עולא חשוב ביותר וחכמי הדור השני היו נוהגים בו כבוד, כך שרב חסדא נהג לקרוא לו "רבותינו הבאים מארץ ישראל", ורב יהודה שלח את בנו אל עולא ללמוד ממנהו הלכה למעשה.
בתלמוד הירושלמי, שבו נזכר הוא כרגיל בשם ר' עולא בר ישעשאל או "עולא נותאי" נזכרים דברי תורה בשמו, ורבים מחכמי הדור הבא היו על חיו הפרטיים אין אנו יודעים מאומה. יתכן כי האמורה רבה בר עולא היה בנו.
יודעים אנו כי נפטר באחד ממסעותיו בבבל, והועלה לחיבור בארץ ישראל.

ברוך מצוי גבול אלמנה — כגון נישון בית שני. אמאי — קא מתנחת. נפל ליה בתלא — שנפל לו ונעשה תל. דיו לעבד שיהא כרבו — שסיני בית המקדש מרוב שהיה ביתו של הקדוש ברוך הוא. ככלי אובד — וסמך לוי לאמר שנים עשר חדש משמחת מן הלג, דילוח עגלים לאמר שנים עשר חדש כפרק "אלו מלאות" (כמ"ט): מי שמנא ללו או שום מלאה מידי להכריז שלג רגלים, ואס נמנא לאמר הסוכות לרין להתמן ולהכריז נפסקה ונעלמה ונתה. דהיינו שנים עשר חדש, ושון לין לרין להכריז. אשר חלק ושחיינו — ללאמר שלשים יום הוא. מחכמתו ליראוי — כרז מילא דמסיי טפי.

תוספות
הרואה חבירו אחר שלשים יום אומר שהחיינו — אומר רבינו יצחק: דוקא חבירו החיינו עליו, אבל בענין אחר — לא.

א תנו רבנן: "הרואה בתי ישראל, בישובן — אומר: "ברוך מצוי גבול אלמנה". בחורבן — אומר: "ברוך דיין האמת". בית גאים יסח ה', ויצב גבול נקמות ה' אל נקמות הופיע". יעולא ורב חסדא הווי קא אזלי באורחא, כי מטו אפתחא דבי רב חנא בר חנילאי, נגד רב חסדא ואתחא. אמר ליה עולא: אמאי קא מתנחת? והאמר רב: אנחה שוכרת חצי גופו של אדם, שנאמר: "ואתה בן אדם האנח בשברון מתנים" וגו', ורבי יוחנן אמר: אף כל גופו של אדם, שנאמר: "היה כי יאמרו אלך על מה אתה נאנה ואמרת אל שמועה כי באה ונמס כל לב ורפו כל ידים וכהתה כל רוח וכל בריכים תלכנה מים" (שם יב). אמר ליה [לן] רב חסדא לעולא: היכי [איך] לא אתחא [אנח], והרי ביאת דהווי בה שיתין אפיתא בילמא, ואפיון לכל מאן דצריך [בית שהיו בו ששים אפוח ביום, וששים אפוח בלילה, והיו אפוח ללכת מי שצריך]. ולא שקל ידא מן כיסא [הוציא את היד מהכיס] משום שהוא סבר דילמא אתי [שמא יבוא] עני בר [מן] טובים ואדמטו ליה לכיסא קא מכסיף [ונעז שישיט ידו לכיס יתיביש] העני. ותו [ועוד], הווי פתיחין ליה [היו פתוחות לן] לאתווי בית ארבע כבי [דלתות] לארבע רוחתא [רוחות]. צדיקים, וכל מי דהווי עייל כפין נפיק כי שבע [שהיה נכנס רעב]. היה יוצא כאשר הוא שבע]. והווי שדו ליה חטוי ושערי [והיו זדוקים להם חיים] שנו עורין [בשני בצורת אבראי [מבחינה] כדי שכל מאן דכסיפא מילתא למשקל ביממא [מי שמתבייש לקחת ביום] אתי ושקיל ביליא [יבוא ויקח בלילה]. השתא [עכשיו] שנפל הבית בתלא [ונשאהר חזרה], ולא אתחא [אנח]? אמר ליה [לן] עולא לרב חסדא: אין לך מה להיאנח, שכן הכי [כך] אמר ר' יוחנן: מיום שהרב בית המקדש נגורה גזירה על בתיהם של צדיקים שחורבו, שנאמר: "באוני ה' צבאות אם לא בתים רבים לשמה יהיו גדלים וטובים מאין יושב" [ישעיהו ה, ט]. ועוד אמר ר' יוחנן: לעתיד לבוא עתיד הקדוש ברוך הוא להחזירן לישובן ולמקומן, שנאמר: "שיר המעלות לדוד הבטחים בה' כר ציון לא ימוט לעולם ישב" [תהלים קכה, א], ומפסוק זה יש ללמוד: מה הר ציון עתיד הקדוש ברוך הוא להחזירו לישובו, אף בתיהם של צדיקים עתיד הקדוש ברוך הוא להחזירן לישובן. ואם כן אין לך סיבה להיאנח. חזייה [ראה אותן] עולא שלא מיישב דעתיה [מתיישבת דעתו] בדברי נחמה אלה. אמר ליה [לן] דיו לעבד שיהיה כרבו [אדוני], ומאחר והקדוש ברוך הוא משאיר את ביתו, בית המקדש, הרוס, אין להתרעם אפוא על חורבן בתי הצדיקים.

ב תנו רבנן: "הרואה קברי ישראל — אומר: "ברוך אשר יצר אתכם בדין, ונן אתכם בדין, וכלל אתכם בדין, ואסף אתכם בדין, ועתיד להקימכם בדין". מר בריה דרבנא מסיים בה משמיה דרב נחמן: "וידוע מספר כולכם, והוא עתיד להחיותכם ולקיים אתכם, ברוך מחיה המתים". קברי נכרים — אומר: "בושה אתכם וגו'".

ג אמר ר' יהושע בן לוי: הרואה את חבירו לאחר שלשים יום — אומר: "ברוך שעהיינו וקיימנו וזמן הזה", לאחר שלשים יום — אומר: "ברוך שעהיינו וקיימנו וזמן הזה", לאחר שלשים יום — אומר: "ברוך שעהיינו וקיימנו וזמן הזה".

א תנו רבנן (שנו חכמים) כבוייתא: הרואה קברי ישראל, אומר: "ברוך... אשר יצר אתכם בדין, ונן אתכם בדין, ועתיד להקימכם בדין". ומר בריה [בנו] של רב חסדא, והוא עתיד להחיותכם ולקיים אתכם. ברוך... מחיה המתים". והרואה קברי גוים, אומר: "ברוך... חסדא אמר ליה [לן] עולא לרב חסדא: אין לך מה להיאנח, שכן הכי [כך] אמר ר' יוחנן: מיום שהרב בית המקדש נגורה גזירה על בתיהם של צדיקים שחורבו, שנאמר: "באוני ה' צבאות אם לא בתים רבים לשמה יהיו גדלים וטובים מאין יושב" [ישעיהו ה, ט]. ועוד אמר ר' יוחנן: לעתיד לבוא עתיד הקדוש ברוך הוא להחזירן לישובן ולמקומן, שנאמר: "שיר המעלות לדוד הבטחים בה' כר ציון לא ימוט לעולם ישב" [תהלים קכה, א], ומפסוק זה יש ללמוד: מה הר ציון עתיד הקדוש ברוך הוא להחזירו לישובו, אף בתיהם של צדיקים עתיד הקדוש ברוך הוא להחזירן לישובן. ואם כן אין לך סיבה להיאנח. חזייה [ראה אותן] עולא שלא מיישב דעתיה [מתיישבת דעתו] בדברי נחמה אלה. אמר ליה [לן] דיו לעבד שיהיה כרבו [אדוני], ומאחר והקדוש ברוך הוא משאיר את ביתו, בית המקדש, הרוס, אין להתרעם אפוא על חורבן בתי הצדיקים.

ב תנו רבנן (שנו חכמים) כבוייתא: הרואה קברי ישראל, אומר: "ברוך... אשר יצר אתכם בדין, ונן אתכם בדין, ועתיד להקימכם בדין". ומר בריה [בנו] של רב חסדא, והוא עתיד להחיותכם ולקיים אתכם. ברוך... מחיה המתים". והרואה קברי גוים, אומר: "ברוך... חסדא אמר ליה [לן] עולא לרב חסדא: אין לך מה להיאנח, שכן הכי [כך] אמר ר' יוחנן: מיום שהרב בית המקדש נגורה גזירה על בתיהם של צדיקים שחורבו, שנאמר: "באוני ה' צבאות אם לא בתים רבים לשמה יהיו גדלים וטובים מאין יושב" [ישעיהו ה, ט]. ועוד אמר ר' יוחנן: לעתיד לבוא עתיד הקדוש ברוך הוא להחזירן לישובן ולמקומן, שנאמר: "שיר המעלות לדוד הבטחים בה' כר ציון לא ימוט לעולם ישב" [תהלים קכה, א], ומפסוק זה יש ללמוד: מה הר ציון עתיד הקדוש ברוך הוא להחזירו לישובו, אף בתיהם של צדיקים עתיד הקדוש ברוך הוא להחזירן לישובן. ואם כן אין לך סיבה להיאנח. חזייה [ראה אותן] עולא שלא מיישב דעתיה [מתיישבת דעתו] בדברי נחמה אלה. אמר ליה [לן] דיו לעבד שיהיה כרבו [אדוני], ומאחר והקדוש ברוך הוא משאיר את ביתו, בית המקדש, הרוס, אין להתרעם אפוא על חורבן בתי הצדיקים.

ג אמר ר' יהושע בן לוי: הרואה את חבירו לאחר שלשים יום שלא ראהו, אומר: "ברוך... שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה". והרואה אותו לאחר שלשים יום — אומר: "ברוך... מחיה המתים". שאמר רב: אין המת משתבח מן הלב אלא לאחר שלשים יום. וראה לרב ממה שזכרנו: "בשכחתי כמת מלב הייתי ככלי אובד" (תהלים לא, יג), ובדיני השבת אבידה יודעים אנו שמטבח האדם שהוא מתיישב מאבדתו לאחר שלשים יום — אומר: "ברוך... אשר יצר אתכם בדין, ונן אתכם בדין, ועתיד להקימכם בדין, ואסף אתכם בדין, ועתיד להחיותכם ולקיים אתכם. ברוך... מחיה המתים". והרואה קברי גוים, אומר: "ברוך... חסדא אמר ליה [לן] עולא לרב חסדא: אין לך מה להיאנח, שכן הכי [כך] אמר ר' יוחנן: מיום שהרב בית המקדש נגורה גזירה על בתיהם של צדיקים שחורבו, שנאמר: "באוני ה' צבאות אם לא בתים רבים לשמה יהיו גדלים וטובים מאין יושב" [ישעיהו ה, ט]. ועוד אמר ר' יוחנן: לעתיד לבוא עתיד הקדוש ברוך הוא להחזירן לישובן ולמקומן, שנאמר: "שיר המעלות לדוד הבטחים בה' כר ציון לא ימוט לעולם ישב" [תהלים קכה, א], ומפסוק זה יש ללמוד: מה הר ציון עתיד הקדוש ברוך הוא להחזירו לישובו, אף בתיהם של צדיקים עתיד הקדוש ברוך הוא להחזירן לישובן. ואם כן אין לך סיבה להיאנח. חזייה [ראה אותן] עולא שלא מיישב דעתיה [מתיישבת דעתו] בדברי נחמה אלה. אמר ליה [לן] דיו לעבד שיהיה כרבו [אדוני], ומאחר והקדוש ברוך הוא משאיר את ביתו, בית המקדש, הרוס, אין להתרעם אפוא על חורבן בתי הצדיקים.

אורה ההלכה

הרואה בתי ישראל הרואה בתי ישראל בישובם אומר "ברוך... מצוי גבול אלמנה". ובחורבן "ברוך... דיין האמת". יש אומרים שזה דוקא בארץ ישראל (מ"א). יש פוסקים כי המורכב בבתי ישראל... בתי גוים (רמב"ם ספר אהבה ה' הלכות ברכות פ"י ה"י). שיע אורח רב, י. הרואה... בתי גוים הרואה בתי גוים בנינים אומר "בית גאים יסח ה'". ובחורבן "אל נקמות ה' אל נקמות הופיע" (תהלים צד, א). אשר חלק מחכמתו ליראוי" וברכת "שהחיינו", שכן לא התראו יותר מחודש. אמר להו [לחם]: אנא נמי [אני גם כן]. כיון דחזיתוכו [שראיתוכם] חשבתוכו עלואי כשיתין רבוון [חשבתו אתכם לגבי כששים ריבוא] בית ישראל, וברכינא עליכו תלתא [וברכתי עליכם שלוש ברכות]. הנך תרתי [אלה השתיים] שברכתם אתם, וכן "ברוך... חסדא אמר ליה [לן] עולא לרב חסדא: אין לך מה להיאנח, שכן הכי [כך] אמר ר' יוחנן: מיום שהרב בית המקדש נגורה גזירה על בתיהם של צדיקים שחורבו, שנאמר: "באוני ה' צבאות אם לא בתים רבים לשמה יהיו גדלים וטובים מאין יושב" [ישעיהו ה, ט]. ועוד אמר ר' יוחנן: לעתיד לבוא עתיד הקדוש ברוך הוא להחזירן לישובן ולמקומן, שנאמר: "שיר המעלות לדוד הבטחים בה' כר ציון לא ימוט לעולם ישב" [תהלים קכה, א], ומפסוק זה יש ללמוד: מה הר ציון עתיד הקדוש ברוך הוא להחזירו לישובו, אף בתיהם של צדיקים עתיד הקדוש ברוך הוא להחזירן לישובן. ואם כן אין לך סיבה להיאנח. חזייה [ראה אותן] עולא שלא מיישב דעתיה [מתיישבת דעתו] בדברי נחמה אלה. אמר ליה [לן] דיו לעבד שיהיה כרבו [אדוני], ומאחר והקדוש ברוך הוא משאיר את ביתו, בית המקדש, הרוס, אין להתרעם אפוא על חורבן בתי הצדיקים.

בהקנים = *לינטייליו"ש, כעדשים. כושי – כדור"ש נגלו. לרוקן – לכן יזכר מלא. קפה – נטן גזול, ממון עזבו נלאים קוממו מקופסת. לטון אחר: קפה – ארון הרצה, ופלוטו שמוט וטלט למכוני הוי. הדריקוס = *כדור"ש. לטון אחר: פיו עקוס. פתוי ראש – ששמו כנטטא, כל שערו דעוק זה מה. *פלט"ל"ר נגלו. אומר ברוך משנה את הבריות – דממעי אמן הוי. קטע – שנקטעו ידיו. הכל הוה קטע משמע דידים הוה משום דקמני מתי קטע ומגרי. אל הוה קטעו קטע לחוד – משמע דנגליס, דקמני (שנת סה"ג): הקטע יולא נקט עלו. היבא דאיתרע ליה בטר דאיתליד – לנאר שטלו עולו נט. אומר ברוך דין האמת – דומיא קטע, וקטע נטר דלחילוי הוה. קפוף – שיש שקורין *פולט"ל"ר, ויש לו למתו ויהי כדס. כוכבא דשביט – כוכב היוד נמן בקיע ממקוס למקוס, וארון כשני שהוה יורה, ונראה כמו שפומת רקיע ונגמירי דלא עבר כסלא – שאינו מעבר מול כסיל כסהוה שביט. כסלא – כסיל, רב הוהא עבר – מלא ויקין וילון הוה דמקע ומתמחי רקיע דרך הקיעה כדומה. כתיב עושה עש כסיל וכימה – דקמני ליה כסיל לכימה. איהו כיצד – מלמד ששתיין קין. שאלמלא חמה של כסיל וכו' – כסיל שולט בימות חמה – להכי אקדמיה קרא. כימה שולט בימות הגמלים והכי אקדמיה קרא. עקרב – היינו כימה, וממלו עלה הוה. נהר דינור – מתמח כמו של עקרב. עוקצא דעקרבא – זנב העקרב מעדינות כימה – קשיש על כימה. כמאה ככבי – יש צן הסוככים של כימה, שכן כהה של כימה. אמרי לה דמכפני – אמן שכן כהה של כימה, ואמרי לה דמכפני יותא אמרי לה – דקיימא זנב טלה, ואמרי לה דקיימא גישה ענגלא. רישא דענגלא – רלשו של ענג, היינו מול שור. והוה נמשך אחר מול טלה, רלש השור סמוך לזנב טלה, שכן הסדר: טלה שור תאומים. ומסתברא כמאן אמר זנב – היינו כוכבים העשויין כונג, מדכמעי "עיש על גישה מנס"ס. אלמא חסרה – והכי זנב ממחי כטרפס לטריף.

הוספות

וילון הוה דמקרו ומחוי נהורא ברקיע – לפי הענין משמע דבא רב הוה לתרץ דלא עבר כסלא, ולא קאי אמנתיון לפרושי מאי ויקן. דהא רב אשי דבתריה קאי אשנויא דלא עבר כסלא, ורלש כפרוש תשי"ו.

לה: רישא דענגלא. ומסתברא אלמא חסרה, ומתחזיא

הסבר אחר: לא כוכב השביט הוה שעובר את כסיל, כי אם כוכבא (כוכב) הוה דעקר מהאי גיסא דכסלא והוה ליה חברה מהך גיסא (שעוקר מצד זה של כסיל ורואה אותו חבירו, כוכב אחר, מצד אחר). ומיבעית (ונבהל) ומדועזע, ומחוי כמאן דעבר (ונראה כמי שעובר). וראובב הדין בכוכבים מביאים את מה ששמואל רמי (משליך) ממשמעות פסוק אחד ומקשה ממשמעות השני בענין הזכרת המזלות. מצד אחד כתיב [אנחם] "עושה עש כסיל וכימה ודורי תימן" (איוב ט, ט), שבו הוה מקדים את כסיל לכימה, ובפסוק אחר כתיב [אנחם]: "עושה כימה וכסיל" (עמוס ה, ח), שבו הוה מקדים כימה לכסיל. הא [הרין] כיצד אתה מסביר זאת? ומשיבים: אלמלא חמה של כסיל, שנחשב כמשפיע חום, לא נתקיים העולם מפני הצינה של כימה, ולחופך, אלמלא צינה של כימה – לא נתקיים העולם מפני חמה של כסיל. ועוד גמירי [למודים או במסורת] בענין הכוכבים כי אי לאו עוקצא דעקרבא דמנח [אם לא היה עוקצו של מזל עקרב] מונח בנהר דינור, הרי כל מאן דהוה טריקא ליה עקרבא [מי שהיה עוקק אותו העקרב] לא הוה חיי [היה חי] והיינו דקאמר ליה רחמנא [והוה שאמר לו הקדוש ברוך הוא] לאיוב בענין יחס של קור וחום בין הכוכבים: "התקשר מעדנות כימה או משכות כסיל תפתח" (איוב לה, א), שה' מגביר בכל פעם את כוחו של מזל אחר על מנת להוסיף או להמיעט בחום.

על כימה שאלו: מאי [מחין] "כימה"? מדוע נקרא שמה כך? אמר שמואל: לפי שהיא כמאה ככבי [כוכבים] שיש במערכת כוכבים זו מאה כוכבים. אמרי לה דמכנפי [יש אומרים? ששוככים אלה מוכנסין יחד], ואמרי לה דמברין [יש אומרים שהם מפותחים]. ועם הזכרת הפסוק "עושה עש כסיל וכימה" (איוב ט, ט), שואלים: מאי [מחין] "עש"? אמר רב יהודה: הוה הכוכב הנקרא יותא. אך גם שם זה לא היה ידוע ושאלו גם עליו מאי [מחין] "יותא"? ובכך נחלקו, אמרי לה [יש אומרים] שהם הכוכבים הנמצאים ושייכים לזנב טלה, ואמרי לה [יש אומרים] שהיא שייכת לרישא דענגלא [ראש, תחילת מול שור]. ומסכמים: ומסתברא [ומסתבר] לומר כמאן דאמר [כמי שאומר] שהם הכוכבים הנמצאים ושייכים לזנב טלה, דכתיב [שכן אנחם]: "ועיש על בניה נחמה" (איוב לה, לב), אלמא חסרה ומתחזיא [נמאן] שהיא חסרה וזנב זה [נראה]

עיונים
חכימת כולי האי שברכת "ברוך... חכם הרוי"ס מכוונת לברך את גיולת ה' שמכיר דעתו של הכל, אף של המופלאים והכוכבים. ולהכיר מי הם אלה שעליהם בלבד ראויה ברכה זו שתואמר – אף שהי אלה חכמה ומולתת ביהוה [רמב"ן, ע"ה].
"ברוך... משנה את הבריות" מברכים ברכה זו על הפול והקוף, לפי שאף שיש בהם מצד מה דמיון לאדם, מכל מקום שונים הם ממנו כל כך [מאירי].

אורח ההלכה

בריות משנות הרואה אנשים או בעלי חיים שמעיקר לידתם הם משונים בצורתם ובמראה מן האחרים. מברך עליהם "ברוך... משנה הבריות", ואם היה זה שניו שיש בו מום, ואותו אדם

אמרו ליה [לו]: וכי חכימת כולי האי [נעשית כל כך חכמן]! יהבי ביה עינייהו, ושכיב [נתנו בו עיניהם, ומת].

וממשיכה הגמרא בדבר הצורך לברך על ראיית דברים היוצאים מגדר הרגיל. אמר ר' יהושע בן לוי: הרואה את הבהקנים [אנשים יש עליהם בהרות מבריקות], אומר עליהם: "ברוך... משנה הבריות". מיתבי [מקשלים] על כך ממה ששינו: ראה את הכושי, ואת הגיחור [מי שהוא ארום ביותר], ואת הליוקן [לבן ביותר], ואת הקפת [רה] [שפיו מעוקל], ואת הננס, ואת הדריקוס [מאד גבוה], ואת הננס, ואת הדריקוס [שפיו מעוקל]: "ברוך... משנה את הבריות". ואילו הרואה את הקטע, ואת הסומא, ואת פתוי הראש [שדאשם משוטח], ואת החגר, ואת המוכה שחין, ואת הבהקנים, אמר: "ברוך... דין אמת", והרי שהוכיח על בהקן אינה "משנה הבריות"! ומשיבים: לא קשיא [אין זה עשה], הא [זה] שאמר ר' יהושע בן לוי שמברכים "משנה הבריות", הרי זה באופן שהוא בהקן עוד ממעי אמו. הא [זה] ששינוי שעל בהקן מברכים "דין אמת" הרי זה באופן שנהיה בהקן רק בטר דאיתליד [אחרי שנולד]. ומעירים: דיקא נמי [מדויקת גם כן] הבחנה זו, על פי השוואה עם הדברים הכתובים שם, שהרי קמני דומיא [שנה] את הבהקן בדרוח [למעט שאף זה מום שכרגיל בא לאחר לידה. ומעירים: אכן שמע מינה [למד ממה] כדברך. תנו רבנן [שנו חכמים]: הרואה פיל, קוף או קפוף [קוף קטן], אומר: "ברוך... משנה את הבריות". ראה בריות טובות, כלומר, יצורים מכל מין המעולים בטיבם או ביופיים, או אילנות טובות, אומר: "ברוך... שכלמו".

שינוי במשנה שעל הזיקין מברך "שכוחו וגבורתו מלא עולם", ושואלים: מאי [מחין] הם זיקין? [כוכב] שמואל: אכן כוכבא דשביט [כוכב שביט]. ואמר שמואל: נהירין לי שביטא דשמאי [השמים] כשביטא העיר נהרדעא, עירי, לבר מכוכבא דשביט דלא ידענא מאי ניהו [חוק מכוכב השביט שאין אני יודע מה הוא]. וגמירי דלא עבר כסלא [ולמודים או במסורת שאינו עובר את מערכת הכוכבים של כסיל, אוריון]. ואי עבר כסלא [ואם יעבור את כסיל] – הרב עלמא יחובב העולם. שואלים: והא קא חזינן דעבר [והרי] אנו רואים שהוא עובר? על פני כסיל! ודוחים: זייה [זיון] הוה דעבר [שעובר], ומתחזי כדעבר איתו [ונראה כאילו הוא עובר]. רב הונא בריה [בנו] של רב יהושע אמר תשובה אחרת: רק וילון [אחד הרקיע] הוה דמקרא, דמגלגל, ומחוי נהורא [שנקרע, ומתגלגל, ונראה אור] הרקיע, ונדמה שהוא כוכב השביט. רב אשי אמר

הוא מן היוונית λευκόν (לבקון) – לבנתי.

הדריקוס כנראה שמקור מלה זו הוא מן היוונית ποδάκις (דריקיס), שמשמע – אדמוני. ועל פי גרסת העירון "ברדיקוס", ומפרשו שחכונת ארוך ביותר, יש אומרים שמוצא המלה הוא מן הלטינית Britannicus, על שם תושבי בריטניה.

העולם

ציון כסמטי של מול עקרב ושכול החלב כוכבי מול עקרב נמצאים כולם סמוך לשביט החלב, אולם זנבו של העקרב מווי בתוך הקטע של שביט זה, הוא נהר די נור (נהר של אש) שבדברי חז"ל.

כימה (פליאדות) לפי צילום בטלסקופ מקובל לזוהת את כימה עם הפליאדות. העין מכחישה כגיל רק בששה כוכבים במערכת זו. ואולם בטלסקופ אפשר להבחין במספר רב מאוד של כוכבים. אין ידוע כיום כיצד ידע שמואל על המספר הגדול של הכוכבים בכימה, כאשר העין החדה ביותר מסוגלת להבחין לכל היוזיה בכוכב שבטעי בכבד.

כימה (פליאדות) לפי צילום בטלסקופ מקובל לזוהת את כימה עם הפליאדות. העין מכחישה כגיל רק בששה כוכבים במערכת זו. ואולם בטלסקופ אפשר להבחין במספר רב מאוד של כוכבים. אין ידוע כיום כיצד ידע שמואל על המספר הגדול של הכוכבים בכימה, כאשר העין החדה ביותר מסוגלת להבחין לכל היוזיה בכוכב שבטעי בכבד.

כימה (פליאדות) לפי צילום בטלסקופ מקובל לזוהת את כימה עם הפליאדות. העין מכחישה כגיל רק בששה כוכבים במערכת זו. ואולם בטלסקופ אפשר להבחין במספר רב מאוד של כוכבים. אין ידוע כיום כיצד ידע שמואל על המספר הגדול של הכוכבים בכימה, כאשר העין החדה ביותר מסוגלת להבחין לכל היוזיה בכוכב שבטעי בכבד.

כימה (פליאדות) לפי צילום בטלסקופ מקובל לזוהת את כימה עם הפליאדות. העין מכחישה כגיל רק בששה כוכבים במערכת זו. ואולם בטלסקופ אפשר להבחין במספר רב מאוד של כוכבים. אין ידוע כיום כיצד ידע שמואל על המספר הגדול של הכוכבים בכימה, כאשר העין החדה ביותר מסוגלת להבחין לכל היוזיה בכוכב שבטעי בכבד.

כימה (פליאדות) לפי צילום בטלסקופ מקובל לזוהת את כימה עם הפליאדות. העין מכחישה כגיל רק בששה כוכבים במערכת זו. ואולם בטלסקופ אפשר להבחין במספר רב מאוד של כוכבים. אין ידוע כיום כיצד ידע שמואל על המספר הגדול של הכוכבים בכימה, כאשר העין החדה ביותר מסוגלת להבחין לכל היוזיה בכוכב שבטעי בכבד.

כימה (פליאדות) לפי צילום בטלסקופ מקובל לזוהת את כימה עם הפליאדות. העין מכחישה כגיל רק בששה כוכבים במערכת זו. ואולם בטלסקופ אפשר להבחין במספר רב מאוד של כוכבים. אין ידוע כיום כיצד ידע שמואל על המספר הגדול של הכוכבים בכימה, כאשר העין החדה ביותר מסוגלת להבחין לכל היוזיה בכוכב שבטעי בכבד.

כימה (פליאדות) לפי צילום בטלסקופ מקובל לזוהת את כימה עם הפליאדות. העין מכחישה כגיל רק בששה כוכבים במערכת זו. ואולם בטלסקופ אפשר להבחין במספר רב מאוד של כוכבים. אין ידוע כיום כיצד ידע שמואל על המספר הגדול של הכוכבים בכימה, כאשר העין החדה ביותר מסוגלת להבחין לכל היוזיה בכוכב שבטעי בכבד.

כימה (פליאדות) לפי צילום בטלסקופ מקובל לזוהת את כימה עם הפליאדות. העין מכחישה כגיל רק בששה כוכבים במערכת זו. ואולם בטלסקופ אפשר להבחין במספר רב מאוד של כוכבים. אין ידוע כיום כיצד ידע שמואל על המספר הגדול של הכוכבים בכימה, כאשר העין החדה ביותר מסוגלת להבחין לכל היוזיה בכוכב שבטעי בכבד.

כימה (פליאדות) לפי צילום בטלסקופ מקובל לזוהת את כימה עם הפליאדות. העין מכחישה כגיל רק בששה כוכבים במערכת זו. ואולם בטלסקופ אפשר להבחין במספר רב מאוד של כוכבים. אין ידוע כיום כיצד ידע שמואל על המספר הגדול של הכוכבים בכימה, כאשר העין החדה ביותר מסוגלת להבחין לכל היוזיה בכוכב שבטעי בכבד.

כימה (פליאדות) לפי צילום בטלסקופ מקובל לזוהת את כימה עם הפליאדות. העין מכחישה כגיל רק בששה כוכבים במערכת זו. ואולם בטלסקופ אפשר להבחין במספר רב מאוד של כוכבים. אין ידוע כיום כיצד ידע שמואל על המספר הגדול של הכוכבים בכימה, כאשר העין החדה ביותר מסוגלת להבחין לכל היוזיה בכוכב שבטעי בכבד.

כימה (פליאדות) לפי צילום בטלסקופ מקובל לזוהת את כימה עם הפליאדות. העין מכחישה כגיל רק בששה כוכבים במערכת זו. ואולם בטלסקופ אפשר להבחין במספר רב מאוד של כוכבים. אין ידוע כיום כיצד ידע שמואל על המספר הגדול של הכוכבים בכימה, כאשר העין החדה ביותר מסוגלת להבחין לכל היוזיה בכוכב שבטעי בכבד.

מסורת ש"ס ח. תוספתא ברכות פ"ו. ירושלמי שם פ"ט ה"א. ט. ע"ז כ"ב, ירושלמי שם. שם ע"ז פ"א ה"ט. תמוזא ויצא. י. ירושלמי ברכות פ"ט ה"ב (בשניו לשון). יא. ילקיש נ"ך תתקד.

לשוך

לוקון הוא מן היוונית λευκόν (לבקון) – לבנתי.

הדריקוס כנראה שמקור מלה זו הוא מן היוונית ποδάκις (דריקיס), שמשמע – אדמוני. ועל פי גרסת העירון "ברדיקוס", ומפרשו שחכונת ארוך ביותר, יש אומרים שמוצא המלה הוא מן הלטינית Britannicus, על שם תושבי בריטניה.

העולם

ציון כסמטי של מול עקרב ושכול החלב כוכבי מול עקרב נמצאים כולם סמוך לשביט החלב, אולם זנבו של העקרב מווי בתוך הקטע של שביט זה, הוא נהר די נור (נהר של אש) שבדברי חז"ל.

כימה (פליאדות) לפי צילום בטלסקופ מקובל לזוהת את כימה עם הפליאדות. העין מכחישה כגיל רק בששה כוכבים במערכת זו. ואולם בטלסקופ אפשר להבחין במספר רב מאוד של כוכבים. אין ידוע כיום כיצד ידע שמואל על המספר הגדול של הכוכבים בכימה, כאשר העין החדה ביותר מסוגלת להבחין לכל היוזיה בכוכב שבטעי בכבד.

כימה (פליאדות) לפי צילום בטלסקופ מקובל לזוהת את כימה עם הפליאדות. העין מכחישה כגיל רק בששה כוכבים במערכת זו. ואולם בטלסקופ אפשר להבחין במספר רב מאוד של כוכבים. אין ידוע כיום כיצד ידע שמואל על המספר הגדול של הכוכבים בכימה, כאשר העין החדה ביותר מסוגלת להבחין לכל היוזיה בכוכב שבטעי בכבד.

כימה (פליאדות) לפי צילום בטלסקופ מקובל לזוהת את כימה עם הפליאדות. העין מכחישה כגיל רק בששה כוכבים במערכת זו. ואולם בטלסקופ אפשר להבחין במספר רב מאוד של כוכבים. אין ידוע כיום כיצד ידע שמואל על המספר הגדול של הכוכבים בכימה, כאשר העין החדה ביותר מסוגלת להבחין לכל היוזיה בכוכב שבטעי בכבד.

כימה (פליאדות) לפי צילום בטלסקופ מקובל לזוהת את כימה עם הפליאדות. העין מכחישה כגיל רק בששה כוכבים במערכת זו. ואולם בטלסקופ אפשר להבחין במספר רב מאוד של כוכבים. אין ידוע כיום כיצד ידע שמואל על המספר הגדול של הכוכבים בכימה, כאשר העין החדה ביותר מסוגלת להבחין לכל היוזיה בכוכב שבטעי בכבד.

כימה (פליאדות) לפי צילום בטלסקופ מקובל לזוהת את כימה עם הפליאדות. העין מכחישה כגיל רק בששה כוכבים במערכת זו. ואולם בטלסקופ אפשר להבחין במספר רב מאוד של כוכבים. אין ידוע כיום כיצד ידע שמואל על המספר הגדול של הכוכבים בכימה, כאשר העין החדה ביותר מסוגלת להבחין לכל היוזיה בכוכב שבטעי בכבד.

כימה (פליאדות) לפי צילום בטלסקופ מקובל לזוהת את כימה עם הפליאדות. העין מכחישה כגיל רק בששה כוכבים במערכת זו. ואולם בטלסקופ אפשר להבחין במספר רב מאוד של כוכבים. אין ידוע כיום כיצד ידע שמואל על המספר הגדול של הכוכבים בכימה, כאשר העין החדה ביותר מסוגלת להבחין לכל היוזיה בכוכב שבטעי בכבד.

כימה (פליאדות) לפי צילום בטלסקופ מקובל לזוהת את כימה עם הפליאדות. העין מכחישה כגיל רק בששה כוכבים במערכת זו. ואולם בטלסקופ אפשר להבחין במספר רב מאוד של כוכבים. אין ידוע כיום כיצד ידע שמואל על המספר הגדול של הכוכבים בכימה, כאשר העין החדה ביותר מסוגלת להבחין לכל היוזיה בכוכב שבטעי בכבד.

כימה (פליאדות) לפי צילום בטלסקופ מקובל לזוהת את כימה עם הפליאדות. העין מכחישה כגיל רק בששה כוכבים במערכת זו. ואולם בטלסקופ אפשר להבחין במספר רב מאוד של כוכבים. אין ידוע כיום כיצד ידע שמואל על המספר הגדול של הכוכבים בכימה, כאשר העין החדה ביותר מסוגלת להבחין לכל היוזיה בכוכב שבטעי בכבד.

כימה (פליאדות) לפי צילום בטלסקופ מקובל לזוהת את כימה עם הפליאדות. העין מכחישה כגיל רק בששה כוכבים במערכת זו. ואולם בטלסקופ אפשר להבחין במספר רב מאוד של כוכבים. אין ידוע כיום כיצד ידע שמואל על המספר הגדול של הכוכבים בכימה, כאשר העין החדה ביותר מסוגלת להבחין לכל היוזיה בכוכב שבטעי בכבד.

כימה (פליאדות) לפי צילום בטלסקופ מקובל לזוהת את כימה עם הפליאדות. העין מכחישה כגיל רק בששה כוכבים במערכת זו. ואולם בטלסקופ אפשר להבחין במספר רב מאוד של כוכבים. אין ידוע כיום כיצד ידע שמואל על המספר הגדול של הכוכבים בכימה, כאשר העין החדה ביותר מסוגלת להבחין לכל היוזיה בכוכב שבטעי בכבד.

כימה (פליאדות) לפי צילום בטלסקופ מקובל לזוהת את כימה עם הפליאדות. העין מכחישה כגיל רק בששה כוכבים במערכת זו. ואולם בטלסקופ אפשר להבחין במספר רב מאוד של כוכבים. אין ידוע כיום כיצד ידע שמואל על המספר הגדול של הכוכבים בכימה, כאשר העין החדה ביותר מסוגלת להבחין לכל היוזיה בכוכב שבטעי בכבד.

כימה (פליאדות) לפי צילום בטלסקופ מקובל לזוהת את כימה עם הפליאדות. העין מכחישה כגיל רק בששה כוכבים במערכת זו. ואולם בטלסקופ אפשר להבחין במספר רב מאוד של כוכבים. אין ידוע כיום כיצד ידע שמואל על המספר הגדול של הכוכבים בכימה, כאשר העין החדה ביותר מסוגלת להבחין לכל היוזיה בכוכב שבטעי בכבד.